TERÉK ANNA INTERJÚJA

RADMILA PETROVIĆ-TYAL

„Olyan emberekre bukkanni, akik végre megértenek”

Radmila Petrović 1996-ban született a dél-szerbiai Užice városában. Gyermekkorát és középiskolás éveit Stupčevićiben töltötte, egy egészen kicsi faluban. Gyermekkorában a környezetében mindenki földműveléssel foglalkozott, egy spanyol sorozatban látott először más szakmát űző embereket, ekkor döntötte el, hogy ő irodában akar dolgozni a szántóföldek helyett. A Belgrádi Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett diplomát. Eddig három kötete jelent meg Szerbiában, legutóbb *Az én anyám tudja, mi folyik a városokban* címmel, 2020-ban. Számos nemzetközi irodalmi fesztiválon és felolvasáson vett részt, verseit többek között angol, német, francia, görög, olasz, spanyol és szlovén nyelvre fordították. Sokat van úton, miközben az interjút készítettük, hol Szerbiában, hol Finnországban értem utol. Radmila számára a társadalmi szerepvállalás és a nők jogai melletti kiállás legalább annyira fontos, mint a költészet maga. Elmondása szerint a költészet ebben is a segítségére van.

– Verseidben mindig megjelenik a falusi és a fővárosi élet témája, és érezhető, hogy feszültség van a két környezetben folyó élet között. Mi az, ami téged jobban inspirál, a falu vagy a város, vagy éppen a kettő közötti különbség?

– Engem pont az a feszültség inspirál, ami minden olyan emberben jelen van, aki mindkét életet ismeri: a falusit és a nagyvárosit is. Ha vidéken maradtam volna, akkor sosem tudtam volna megírni *Az én anyám tudja, mi folyik a városokban* című kötetemet, mert sosem szembesültem volna ezzel a feszültséggel. Szerettem volna a vidéki élet realitásáról írni úgy, hogy szembeállítom mindazzal az idealizmussal, amit a városi emberek találnak ki a falusi életről. De talán még ennél is jobban szerettem volna arról a mentalitásról írni, ami nemcsak a vidéki, de a városi emberekre is jellemző. Bár, azt gondolom, hogy vidéken ezt könnyebb azonosítani, felismerni. Arra törekedtem, hogy a kötetemben olyan témákról tudjak beszélni, amik megmutatják, hogy egy falusi lány hogyan látja és érzékeli a patriarchizmust mint rendszert, és hogyan érzi benne magát, hogyan érzi magát vidéken, hogyan él, még mielőtt a nagyvárosba költözne, milyennek tűnik a vidék a fővárosból, és hogy milyennek látta a várost, mielőtt oda költözött volna. Patriarchális világban élünk, és biztos vagyok abban, hogy a valóságban a mai nők pont ugyanúgy érzik magukat, ahogy a verseim lírai énje is, akit ez a világ arra ösztökél, hogy ne feltétlenül a saját érdekeit nézze, ha cselekszik. Úgy próbáltam megfelelő nyelvezetet találni ehhez, hogy közben senkit se mutassak be hibásnak, senkit ne okoljak ezért, hiszen a jó irodalom sohasem lehet egyoldalú. Igazából mindannyiunkban van egy kis adag falusi, még ha csak elképzelt, szimbolikus hely is az bennünk, ami formál minket, és mindnyájunkban van egy nagyváros, egy hely, ahová el kell jussunk, egy hely, amihez a reményeinket fűzzük, és amiben később csalódunk. Ha az ember hitelesen szeretné kritizálni akár a várost, akár a vidéket, kívül-belül ismernie kell mindkettőt. Az pedig mindig jó stratégia, ha az ember olyasmiről ír, amit már jól ismer.

– Nehéz volt megtalálnod a helyed a szerb irodalmi közegben? Könnyebb lett volna a dolgod, ha költő vagy, nem pedig költőnő?

– Hát, úgy mondanám, inkább a helyem talált meg engem. Az olvasóknak tetszettek a verseim, és inkább ők voltak azok, akik elhelyeztek ebben a közegben, akik kiemelt helyre tettek engem. Azt hiszem Szerbiában manapság a pályakezdő íróknak, nemre való tekintet nélkül, nagyon sok jó lehetőség adódik, hogy első kötetüket kiadják, akár líráról, akár prózáról legyen szó. Nagyon sok

olyan pályázat van, amelyre még publikálatlan kéziratot lehet beküldeni és a fődíj az adott kézirat kiadása. Természetesen gyakori probléma, hogy nem megfelelő minden ilyen kiadvány terjesztése, de véleményem szerint ez sem áthidalhatatlan probléma, mert a magánkézben lévő kiadók nem restek újra és újra kiadni egy-egy nyertes kéziratot. Tehát úgy gondolom, hogy ha valaki tehetséges, és elég hiteles a szöveg, amit ír, a közönség nem fog hiányozni mellőle, sőt, a mi generációnknak sokkal kényelmesebb már, hogy a közösségi oldalakon megoszthatják a verseiket, így ha jó a szöveg, az olvasók tovább osztják és ennek hála nagyon sok emberhez el tud jutni.

Ha bármilyen más témában kérdezted volna, hogy nőként nehezebb-e érvényesülni, igennel válaszoltam volna, de az irodalomban nem ez a helyzet, a költészetben semmilyen diszkriminációval nem szembesültem amiatt, mert nő vagyok. Az viszont igaz, hogy évekkel ezelőtt a nők némák voltak, nem azért, mert buták lettek volna; sokkal inkább azért, mert engedték meg nekik, hogy képezzék és kifejezzék magukat, de nem hinném, hogy ez még jellemző lenne a kortársaimra. Ráadásul, regionális szinten a női hangok hitelesebbnek és erősebbnek számítanak az irodalomban. A kiadói tevékenységet viszont, a többi iparághoz hasonlóan, továbbra is a férfiak uralják.

– Hogyan kezdtél el írni, publikálni? Volt mentorod, akitől tanulhattál, aki segített megtalálni a hangod?

– Véletlen vagy lehet, hogy annyira nem is véletlen, de minden attól függ, az ember hogyan vesz magára dolgokat. Általános iskolában mindig voltak tematikus verspályázatok, nekem meg könnyen ment, hogy kitaláljak egy verset, ami rímel. Évekkel később a nővérem egyetemre ment, és én szinte teljesen magamra maradtam, a szüleim a mezőn dolgoztak egész nap. Azokban az időkben épp azzal szórakoztam, hogy átrendeztem a polcon a könyveinket, és rábukkantam a nővérem 12. osztályos olvasókönyvére. Abban olvastam pár verset Midrag Pavlović-tól, amiket igazából annyira nem is értettem, de volt bennük valami varázslatos, ami megfogott, éreztem bennük a varázslatot, és hogy nincs konkrétan kimondva ez a varázs. Ezzel párhuzamosan írtam egy verset az osztályomról, ami nagy sláger lett az egész iskolában. Azt hiszem megtetszett nekem az a figyelem, amit ezért kaptam, és úgy döntöttem, írni fogok az iskolaújság irodalmi rovatába. Az volt a szerencsém, hogy a szerb költő, Petar Matović volt a főszerkesztő. Ő adott át nekem egy általános tudást, és meg-

tanított gondolkodni. Később ő küldte el a verseimet két pályázatra is, amiknek a fődíja egy kötet kiadása volt, és így egy első kötettel a zsebemben fejeztem be a középiskolát. Aztán, amikor később Belgrádba költöztem, elkezdtem kreatív írásműhelyekre járni, és az egyiken megismerkedtem Zvonko Karanović költővel és kiadóval. Tetszettek neki a verseim és gyorsan eldöntötte, hogy kiadja őket kötetben. Akkor azt mondtam neki: Zvonko, először le kell diplomáznom. És így is történt. A kötet fele a műhelyen íródott, a másik felével kapcsolatban pedig megkérdeztem magam: mit akarsz igazából elmesélni? Zvonko nagyon sokat segített nekem, mindenekelőtt nagyon sokat tanultam tőle a műhelyein. Szerkesztőként pedig figyelt arra, hogy olyan versek ne kerüljenek bele a kötetbe, amik nem ütik meg azt a szintet, amit kitűztünk közösen magunk elé. Tehát, valahogy mindig volt egy megbeszélt vagy egy elnyert lehetőség a köteteim kiadására, így csak akkor írtam. Ilyen volt az utam eddig. Nem volt nehéz publikációs lehetőségeket találnom, inkább a lehetőségek találtak meg engem, lényegében ez most is így van, újra megtalálnak.

– Sok nemzetközi költészeti fesztiválon vettél már részt. Inspirálnak ezek az alkalmak, illetve azok az emberek, akik a világ minden tájáról érkeznek a fesztiválokra?

– Imádom az irodalmi fesztiválokat, mert lehetőséget teremtenek arra, hogy találkozzon az ember az olvasókkal és az író kollégákkal is. Nagyon jó érzés látni azt, hogy a közönség hogyan reagál egy-egy versemre, melyik versek tetszenek nekik, és nagyon jó érzés megismerkedni más írókkal, megismerni azt, ahogyan gondolkodnak, és természetesen hallani a verseiket. Mivel szegény sorból származom, sosem volt lehetőségem nagyon kimozdulni, de a kötetem megjelenése és népszerűsítése sok utazással járt, aminek kifejezetten örülök. Nagyon inspiráló új embereket megismerni, idegen országokba eljutni, hogy végül megállapíthassa az ember, mindegy ki hol él és hogyan él, van valami univerzális szint, aminek hála mind meg tudjuk érteni valahogy egymást és tudunk egymáshoz kapcsolódni.

Semmi sem tett olyan boldoggá, mint azok a lehetőségek, amiket a könyveimnek köszönhetek.

– Azt mondtad, arról szerettél volna írni, hogy egy lány hogyan látja a patriarchiális rendszert és hogyan érzékeli, hogyan érzi benne magát, mielőtt a nagyvárosba költözne. Mi a helyzet Belgrádban a patriarchális rendszerekkel?

– A patriarchátus mindenütt jelen van, így Belgrádban is. Ez egy intézményesült rendszer, ami a társadalom működésének alapját képezi.

Mindazonáltal úgy gondolom, hogy az olyan nagyvárosokban, mint amilyen Belgrád is, sokkal inkább elérhetőbbek azok az eszközök, amik az emancipációt elősegítik, itt a nők tudatosabbak, emiatt a változásra is sokkal nagyobb esély van, mint vidéken.

– Sok olyan fénykép található az interneten, amin látni lehet, hogy részt vettél a nők tüntetésén Belgrádban. Kérlek, mesélj kicsit bővebben erről a tüntetésről, az okáról, hogy a magyar olvasók is megismerhessék a Belgrád utcáin kialakult helyzetet.

– Szeptemberben Belgrádban egy tüntetéssorozat vette kezdetét, miután egy kormánypárti bulvárlap interjút közölt egy többszörösen elítélt nemi erőszak elkövetővel. A tüntetések a nők ellen elkövetett erőszak és az erőszakról szóló cikkeket közlő, szenzációhajhász média ellen irányultak. Szükség volt arra, hogy minden olyan nő, aki valamilyen befolyással bír a közvéleményre, támogassa a tüntetés ügyét, felismertem ezt az igényt és bekapcsolódtam ebbe a harcba mint költőnő, ami nem igazán volt nehéz feladat, hiszen a költők mindig is forradalmi szerepet töltöttek be. Lényegében a kötetem összes verse azokat a nehézségeket tárgyalja, azokról a problémákról szól, amik ellen tiltakoztunk. Szerintem a polgároknak, nemtől függetlenül az a feladatuk, hogy az utcára vonuljanak és felhívják a többi ember figyelmét adott problémákra, illetve hogy nyomást gyakoroljanak olyan intézményekre, amelyek meg tudják erősíteni azokat a kereteket, szabályokat, melyek megvédik a nőket a férfiak által elkövetett erőszaktól. Ám ezek az intézmények a tüntetések ötödik napja után továbbra is csak hallgattak, ezzel megerősítvén azt a tényt, hogy a szerbiai nők csak másodrendű polgárok. Elvárják tőlünk, hogy elhallgassunk, ne hallassuk a hangunkat, feledkezzünk meg a követeléseinkről, de arról egyikünk sem tud megfeledkezni, mennyire kiszolgáltatott életet kell élnünk, menynyire nem vagyunk biztonságban, védtelenek és megalázottak vagyunk egy olyan országban, ahol sokat követelnek tőlünk és sokat is várnak el, ahol mi is fizetünk adót és járulékokat, emellett minden állampolgári kötelességünknek eleget teszünk. Nem tudunk és nem is fogunk megfeledkezni arról, hogyan alázza meg a média és a különböző intézmények a nőket, bár ez csak egy próbálkozás a sok közül. Szerbiában a nők szervezkednek és szervezkedni is fognak, a harcot pedig tovább folytatjuk.

– A költők sokszor nehezen találják meg a maguk baráti körét, illetve azt a közeget, ahol jól érzik magukat, megvitathatják a munkáikat, gondolataikat. Neked sikerült megtalálnod a saját művészkörödet Belgrádban?

– Amíg nem költöztem Belgrádba, elég magányos voltam, de a fővárosban miután írói workshopokra kezdtem járni, egyre több olyan embert ismertem meg, akik hasonlóan gondolkodnak és éreznek, mint én. Később ismertem meg őket igazán, de még mindig keresem a hasonló embereket, akikkel meg tudnám érteni magam és vég nélküli beszélgetéseket folytathatnék, akikkel közösen gondolkodhatnánk, és igazából azt hiszem, ez soha nem ér véget. Az ember élete végéig keresi maga mellé a hasonló gondolkodású embereket, és talán ez is az oka annak, hogy verseket írok, ez az igény és ez a keresés, hogy olyan emberekre bukkanjak, akik végre megértenek engem.

RADMILA PETROVIĆ

Ha ez szerelem – hát akkor ez szerelem

ez egy veszélyes lány
a szája csupa költészet
amit sosem fogsz elolvasni

pont akkor jött amikor kellett
mint a születési év
tüzet gyújtott mit sem sejtve arról
hogy én mennyire tudok lángolni

a legrosszabb saját magával szemben de nekem aranyrúd
melyet a szövetségi tartalék trezorjában őriznek

van ebből a lányból elég ahhoz, hogy felértékelje a
    dollár árfolyamot
és a mexikói pamut exportőrök
a lába előtt virágzanak

ez a lány nem válaszol, nem jelentkezik
Pedig annyi hazugságom van amit elmondhatnék neki

hogy én nem fogok várni rá
hogy én egyáltalán nem értem őt

és ahogy hallgatom apámat, ő egy daliára vágyik

hogy legyen aki felássa a talajt a málnák alatt
és aki őrzi a hektárnyi bükkfát és a fekete földet
a körme alatt

A szívemhez vezető út hossza: tíz perc autóval

mikor nyolcvan éves lett
nagyapa feladott egy hirdetést a helyi rádióban

jogosítvánnyal rendelkező nőt keresek
házasság céljából

a telefon csörrrrrrgött

nagyapa azt mondta
téglalapok vannak a tenyerén
és az ilyen emberek nem győznek semmit egyedül

egy szobán osztozott velem
pedig az övé volt az egész hegy
épp ezért is hívogatják bizonygatta anya

piszkáltak is miatta az iskolában
egy pilóta lesz majd a nagymamád
mert hozzátok csak
helikopterrel lehet eljutni

már értem rosszul tettem
hogy haragudtam rá
kérdezgettem miért hallgat
hát én is nő vagyok
nekem elmondhat mindent

tegnap éjjel észrevettem
nekem is téglalapok vannak a tenyeremen

nagyapa, mióta elmentél
annyi minden van amit
többé senkinek sem próbálok elmagyarázni

Szerb vagyok – de a szívemben te vagy Koszovó helyett

apa először a nagyapa miatt nyavalygott
mert hogy nem akart csatlakozni
se a csetnikekhez
se a partizánokhoz
ezért aztán mindkettő üldözte

aztán az elnök miatt

Amerika miatt folyton

itt az megy háborúba akinek
nincsenek kapcsolatai a katonai ügyosztálynál

tábornokom
győztünk volna ha te tudod

egy szerelmes nő
veszélyesebb mint egy NATO tank

rakétaelhárító védelmet
visel a mellkasában

a feleket folyton
hadállásban tartja

olyannyira szerencsés
hogy még magassarkúban sem lép aknára

az istenért ember, aludd ki magad

a koszovói kérdésekkel kapcsolatban meg
tábornokom

a koszovói bazsarózsák

az én bugyimban

virágzanak

Az én anyám tudja mi folyik a városokban

anyámnak nincs fia
nincs érvényes betegbiztosítása
a szíve sincs vasból

tejsavó csorog az ujjai alatt
a magány a káposzta szárán rügyez

és csak a kapától áll el a lélegzete

tudja, hogy apa karjai vasbetonból vannak
szavai mint a vöröshagyma a szem közelében

ért a növények nyelvén
tudja a választ a föld kérdéseire
de csak hallgat

anyámnak nincs fia aki megvédené

érthető hogy csak egy választása volt elhagyni bennünket

fejjel lefelé anya
mi maradna belőlem ha elmennél

Én csak egy olyan emberre vágyom akivel eláshatnánk apám traktorját szép csendben

én egy adonisz-lány vagyok
bicska van a zsebemben
és drót a melltartómban

a szívemet jelzálogba adtam
otthont akartam építeni veled
de most már egyáltalán nem vagyok biztos abban
hogy ezek közül az emberek közül egy is szeretett engem

elengedtem a múltat volt ahogy volt
apa én gyalogolok bele elsőként a hóba
és virágzom mint a hunyor
az ételeket illetően válogatós voltam későn keltem
az ilyenekből nem lesz semmi mondtad

de te tudod apa milyen nő lesz belőlem
erős mint egy e-mail fiók jelszava
nem fogom sminkelni magam egészségesen fogok étkezni
a homlokomra az lesz ráírva: organikus

éjszakánként egyedül gyalogolok majd
én lány-cickafark leszek
olyan amilyet sosem vennél feleségül

megmaradok akkor is ha a ménkű belecsap
a trafóállomásba mikor a bemondók arra kérik a lakosságot
ne lépjenek ki a lakásból csak halaszthatatlan szükségletek miatt
és a nyugdíjasok sorra törik el a forgójukat a járdán

egyedül vagyok apa mert én boglárka-lány vagyok
gyógyír ha a bőrödre tapasztasz
de ha túl sokáig tartasz a markodban felnyitom a sebed

friss növény vagyok apa és szárított növény
ami a padláson várja hogy teát főzz belőle

egyedül cickafark nem tudtam lenni
se neked se anyának

de megbocsátottam

a traktor hajnalban indul el és csak akkor tér vissza
ha már sötétedik

még nincs itt az ideje
a szüleim keményen megdolgoztak értem

Már az általános iskola előtt megtanultam mi az a kivonás

már megint lány lettem

anya sírt a szülőszobában
nagyapa káromkodott, mikor megtudta

csak a nagymama halt meg időben

mindenütt sarló-tekintetek
figyelték, mibe fogok belekapaszkodni

szerettem a pisztolyokat, a kotrógépeket
és a kalapácsot

minek az neked, te lány vagy!
te lány vagy! mondták nekem

apám ölében ültem
tekertem a traktor kormányát
a filmeken sosem mutattak ilyesmiket

ott a lány fogja a kormányt
hátukon az apjuk keze pihen
tengernyi büszkeséggel
mely elárasztja az összes mezőnket

ez a jelenet másmilyen
a kormány a vigaszdíj
a kezembe tankönyveket adtak
és távol tartottak a szerszámoktól

kár, hogy nem fiú
gondolták a nagynénik a szemük mögött

mindig sikerült
megcsinálnom mindent úgy, ahogy kell
de ők sosem bocsátották meg nekem, hogy én
Radmila vagyok

Nekem azt mondták, Belgrád olyan város, ahol nem szabad mások szemébe nézni

én egy adonisz-lány vagyok
bicska van a zsebemben
és drót a melltartómban
nem tudom hogy kell filmekről beszélni
de tudom hogy kell hagymát és borsót ültetni
és hogy a traktor kerekei csak előre mennek
ha kifogy belőlük a hidraulika-olaj
de mindez őt egyáltalán nem érdekli

ő egy dáma-férfi
nem tudja, hogy működnek
kalapáccsal, vasvillával és gereblyével
a családi rendszerek
tudja melyik bor jó
melyik kabátok vannak túlárazva
de ez meg engem nem érdekel

bazmeg kicsim, mondja
és én arra emlékszem
milyen nagy volt a forróság
azon a nyáron a málnásban, az árak meg alacsonyak
hát elálltuk a vasút útját
felborultak a rendőrségi rohamkocsik
és hogy az egyik csendőrnek
pont ilyen fényes szemei voltak
és olyan tekintete ami megmozdítja a kanalakat
és elrendelték, hogy
nem szabad áttörni a kordont
de az árak alacsonyak voltak
nem tudtuk kifizetni a munkásainkat
és ezek mindahányan ilyen dáma-férfiak voltak
páncélban

akiket a falumban élő nők
kövekkel dobáltak meg

ha ilyennel találkozol, kezdődik a harc
amihez nincs semmilyen stratégiád
mert a szerelem egyszerű
te pedig mindenekelőtt lány vagy
és bizonyos csatákba
nem azért indulsz, hogy meg tudd nyerni őket

Terék Anna fordításai